

دهه فجر انقلاب اسلامی

دهه فجر انقلاب اسلامی، فاصله زمانی ورود امام خمینی به ایران تا سقوط رژیم شاهنشاهی؛ ۱۲ تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷.

در این دهه که از سال ۱۳۶۰ به دهه فجر شهرت یافت و همراه با جشن‌های ده‌روزه است، رویدادهای مهمی رخ داده است:

سخنرانی امام خمینی در بهشت زهرا(س)، استقرار ایشان در **مدرسه رفاه** و دیدار با مردم و هیئت‌های اعزامی از کشورهای مسلمان، شتاب مذاکرات **شورای انقلاب** با مقامات رژیم پهلوی، تهدید ارتش به کودتای نظامی و شکست آن، ادامه اعتصابات سراسری و استعفای برخی از نمایندگان، مصاحبه مطبوعاتی امام خمینی، تعیین **دولت موقت** به ریاست مهدی بازرگان و آغاز تلاش‌ها برای تسلط بر وزارتخانه‌ها، حمایت گروه‌های مختلف مردم و برخی از مراجع از دولت موقت، تصویب لایحه انحلال **ساواک** در مجلس، آغاز به کار کانال انقلاب، بیعت همافران با امام خمینی، درگیری پرسنل نیروی هوایی با گارد شاهنشاهی، گسترش درگیری‌ها و تسلط مردم بر مراکز نظامی و سرانجام اعلام بی‌طرفی ستاد کل ارتش شاهنشاهی که به معنای پیروزی **انقلاب اسلامی** بود.

مقدمه

پس از **فرار محمدرضا پهلوی** از ایران و راهپیمایی میلیونی مردم در اربعین حسینی (۱۳۵۷/۱۰/۲۹)، امام خمینی در پیامی اعلام کرد که به‌زودی به **ایران** باز خواهد گشت تا در خدمت **مردم** باشد.^[۱] دولت **شاپور بختیار** در حالی که برای تحکیم موقعیت خود به رایزنی با اعضای شورای انقلاب مشغول بود، (ببینید: **شورای انقلاب اسلامی**) از طریق سفارت فرانسه در ایران، به امام خمینی پیغام داد از سفر زودهنگام به ایران و موضع‌گیری علیه دولت خودداری کند؛ زیرا این عمل موجب مشکل‌ها و خطرهای زیادی خواهد شد.^[۲] بختیار در این پیام، امام خمینی را تهدید کرد در غیر این صورت حمام خون به راه می‌افتد.^[۳] برخی از مقامات رژیم

پهلوی مانند رئیس ستاد ارتش، عباس قره‌باغی نیز تنها راه عملی پیشگیری از شورش و خونریزی در کشور را جلوگیری از **بازگشت امام‌خمينی به کشور** می‌دانستند؛ بر همین اساس جلسه شورای امنیت ملی که به دعوت بختیار برای ارزیابی موضوع تشکیل شده بود، به بستن فرودگاه و جلوگیری از بازگشت ایشان رأی داد.^[۴] تشدید **تظاهرات** و تهدید مردم به اشغال فرودگاه، تحصن **روحانیان** در دانشگاه تهران و موفق‌نشدن بختیار برای سفر به پاریس و دیدار با امام‌خمينی، بختیار را مصمم کرد بدون مشورت با **شورای سلطنت**، ارتش و شورای امنیت ملی، در مصاحبه مطبوعاتی ۹ بهمن ۱۳۵۷، دستور بازگشایی فرودگاه را صادر کند.^[۵]

بازگشت امام‌خمينی و شتاب انقلاب

امام‌خمينی در ساعت ۹:۳۰ دقیقه صبح ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ وارد **ایران** شد و **مردم** استقبال گسترده‌ای از ایشان کردند.^[۶] (ببینید: **بازگشت امام‌خمينی**) ایشان در آغاز ورود به ایران و در سخنرانی **یهشت زهرا(س)**، با تشکر از فداکاری ملت و **انتقاد** از عملکرد **رژیم پهلوی** که به نام اصلاح و تجدد، کشور را به گرداب فساد کشانده است، اساس **رژیم سلطنتی** تحمیلی را برخلاف **عقل** و قانون دانست و بر همین اساس دولت‌ها و مجلس‌های دست‌نشانده و فرمایشی این رژیم مانند **مجلس شورای ملی**، **مجلس سنا** و **مؤسسان** را غیرقانونی خواند. (ببینید: **مجلس شورای ملی** و **مجلس سنا**) ایشان در این سخنرانی، ضمن هشدار به ملت درباره بازگشت سلطه **محمد رضا پهلوی** و تأکید بر لزوم **حفظ وحدت** و ادامه **نهضت** تا سقوط کامل رژیم پهلوی و کوتاهی دست **بیگانگان** از کشور، اعلام کرد به پشتوانه رأی و اعتماد **مردم**، دولت تعیین می‌کند. ایشان همچنین با اندرز و اتمام حجت به ارتش درباره بازگشت به سوی مردم، از نظامیان پیوسته به مردم به‌خصوص افسران نیروی هوایی قدردانی کرد.^[۷]

منابع آمریکایی، امام‌خمينی را سرسخت و سخنان ایشان را به‌شدت بیگانه‌ستیز، ضد آمریکایی و غیر دوستانه شمردند.^[۸] به اعتقاد آنان موضع قاطع امام‌خمينی در سخنرانی، دعوت از ارتش برای پیوستن به **انقلاب**، اعلام لزوم خروج مستشاران نظامی خارجی از کشور و معرفی دولت جدید ظرف دو روز آینده، خبر از روزهای سختی برای طرفداران رژیم می‌داد.^[۹]

از سوی دیگر، به صورت کلی، توجه ویژه امام‌خیمینی به ارتش و نقش آن در پیروزی یا شکست انقلاب، موجب شد با وجود [حکومت نظامی](#) و کشتارها، ایشان میان ارتشی وطن‌دوست یا وطن‌خواه و دلسوز ملت، با معدود افسران و درجه‌داران خونریز و سرسپرده فرق بگذارد و بدنه ارتش را خادم و خیرخواه بداند؛^[۱۰] به همین دلیل درخواست امام‌خیمینی از سربازان، برای سرپیچی از فرمان افسران و فرار از پادگان‌ها در آذر ۱۳۵۷،^[۱۱] با اقبال گسترده‌ای روبه‌رو شد و ارتش را با نافرمانی فزاینده سربازان روبه‌رو کرد. (ببینید: [تاسوعا و عاشورا](#) و [شورای انقلاب اسلامی](#)) امام‌خیمینی در روز ورود به ایران نیز که امنیت برخی شهرها در دست انقلابیان بود،^[۱۲] در پیامی خطاب به ارتش، ضمن درخواست کناره‌گیری از دولت غیرقانونی و اعلام آن، به ارتشیان وعده داد خیلی زود با تکیه بر حکم شرع و آرای اکثریت ملت ایران، دولت قانونی را معرفی خواهد کرد تا ارتش به وظیفه قانونی و ملی خود رفتار کند.^[۱۳]

مقامات [امریکایی](#) انتظار داشتند ابعاد بیشتری از برنامه [امام‌خیمینی](#) مانند اعلام [جمهوری اسلامی](#) یا فهرست اعضای شورای انقلاب در سخنرانی روز ورود ایشان آشکار شود.^[۱۴] آمریکا با وجود تظاهر به همراهی [رژیم پهلوی](#) و امید به موفقیت آن، در همان روزها قراردادهای نظامی خود را لغو و همه شهروندان آمریکایی - به‌جز مأموران سیاسی - را از کشور خارج کرد.^[۱۵] همچنین تعدادی از دستگاه‌های الکترونیکی محرمانه آمریکا، از ایران به دیگر کشورهای منطقه منتقل و قراردادهای خرید [اسلحه](#) از [انگلستان](#) نیز لغو شد.^[۱۶] امام‌خیمینی پس از بازگشت در [مدرسه رفاه](#) مستقر شد و از صبح ۱۳ بهمن، دیدارهای پیاپی ایشان با گروه‌های مختلف مردم آغاز شد. ایشان با تأکید بر حفظ انضباط گروه‌های تظاهرکننده، ثبات و امنیت ایران و منطقه را در گرو کناره‌گیری [محمد رضا پهلوی](#) و حامیان امریکایی‌اش دانست و ملیت و اصلتی را که [بختیار](#) ادعا کرده بود، به دلیل اعزام ژنرال رابرت هایزر از سوی دولت‌های حامی پهلوی برای هماهنگی ارتش با وی مردود خواند.^[۱۷] در این دیدارها که تا ۲۰ بهمن ادامه داشت، بیست سخنرانی از امام‌خیمینی ثبت شده است. با توجه به هجوم جمعیت و از حال رفتن بیش از دو هزار زن و مرد، قرار شد دیدار مردان، صبح‌ها در مدرسه علوی^۲ و دیدار زنان عصرها در مدرسه علوی^۱ انجام شود.^[۱۸]

بازگشت امام‌خمنی به ایران، همچنین واکنش‌های مختلفی در کشورهای اسلامی داشت. رهبر [سازمان آزادی‌بخش فلسطین](#)، [یاسر عرفات](#) با تبریک پیشاپیش پیروزی [انقلاب](#) تأکید کرد آثار پیروزی ملت ایران در مرزهای این کشور متوقف نخواهد ماند؛^[۱۹] در عین حال یک هیئت مذهبی مصری از سوی [انور سادات](#)، برای تشویق امام‌خمنی به قبول اصل [رژیم سلطنتی](#)، به ایران سفر کرد که ایشان از پذیرش آنان خودداری کرد.^[۲۰] رژیم عراق نیز با اظهار مخالفت با تغییر رادیکال رژیم ایران، بازگشت پهلوی به [ایران](#) را به روشی که سلطنت کند نه حکومت، خواستار شد.^[۲۱] و خبرگزاری رسمی [شوروی](#) (تاس)، با اعلام خبر بازگشت امام‌خمنی به ایران، تلویحاً به نفع انقلاب اسلامی موضع گرفت.^[۲۲]

مذاکرات میان مقامات رژیم پهلوی و انقلابیان، که پیش از ورود [امام‌خمنی](#) و از طریق [شورای انقلاب](#) آغاز شده بود، از آن به بعد شتاب بیشتری گرفت. این مذاکرات که با موافقت امام‌خمنی همراه بود، میان بعضی از اعضای شورای انقلاب مانند [مهدی بازرگان](#)، [یدالله سحابی](#) و [اکبر هاشمی رفسنجانی](#)، و [شاپور بختیار](#)، عباس قره‌باغی (رئیس ستاد ارتش) و ناصر مقدم (رئیس [سازمان اطلاعات و امنیت کشور](#)) (ساواک)) انجام می‌شد. هدف از این مذاکرات، جلوگیری از خشونت و رفع خطر از مردم، همراهی [ارتش](#) با [ملت](#) و تلاش برای استعفای بختیار بود.^[۲۳] از سوی دیگر، بختیار که خواهان دیدار و مذاکره با امام‌خمنی بود، حاضر به کناره‌گیری و فرمان‌بردن از دولت منتخب ایشان نشد. امیران ارتش نیز انقلابیان را تهدید به کودتا می‌کردند.^[۲۴]

در حالی که مقامات امنیتی، توان حفاظت از جان خویش را نداشتند،^[۲۵] طرح‌هایی برای کودتای از طرف [امریکایی‌ها](#) مطرح می‌شد.^[۲۶] سربازان از پادگان و سران ارتش از کشور می‌گریختند. تمام اداره‌ها و کارخانه‌ها و حتی برج مراقبت فرودگاه، در اعتصابی هماهنگ با انقلابیان بود. ده‌ها [نماینده مجلس شورای ملی](#)، در پی هشدارهای امام‌خمنی، استعفا دادند و همراه صدها هزار مردم مشتاق، به دیدار ایشان می‌شتافتند. حتی شهردار پایتخت ([جواد شهرستانی](#))، استعفای خود را به امام‌خمنی تسلیم کرد.^[۲۷] در چنین شرایطی، بختیار هر اقدامی برای تغییر قانون اساسی را مشروط به تصویب [مجلس مؤسسان](#) کرد و تأکید کرد اجازه فعالیت به [دولت](#)

موقت نمی‌دهد و تمام خواسته‌های امام‌خمينی را از راه قانونی تحقق می‌بخشد.^[۲۸] ۱۴ بهمن ۱۳۵۷ مصاحبه مطبوعاتی امام‌خمينی با حدود سیصد خبرنگار داخلی و خارجی در مدرسه علوی ۲ برگزار شد. ایشان در این نشست، بر تأسیس **نظام جمهوری اسلامی**، معرفی دولت و مشخص‌بودن اعضای شورای انقلاب تأکید کرد و بار دیگر از ارتش خواست به ملت بپیوندند.^[۲۹] همچنین با غیرقانونی خواندن دولت بختیار، دیدار وی را تنها در صورت استعفا پذیرفت و نیز با بی‌اعتنایی به تهدیدها دربارهٔ اجرای کودتا، تأکید کرد اگر دولت غیرقانونی از راه مسالمت‌آمیز کنار نرود، اعلام جهاد خواهد کرد.^[۳۰] بازداشت تعدادی از وزیران دولت‌های پیشین، از جمله هوشنگ نهاوندی، عبدالمجید مجیدی، غلامرضا کیانپور، و ممنوع‌الخروج کردن سه هزار مقام دولتی از مدیرکل به بالا در ۲۵ سال اخیر^[۳۱] از دیگر اتفاقات ۱۴ بهمن ۱۳۵۷ بود. رابرت هایزر که برای تشویق ارتش به کودتا و پایان دادن قراردادهای وارد ایران شده بود، در همان روز به آمریکا بازگشت.^[۳۲] **سیدمحمدباقر صدر** مرجع تقلید و عضو مؤسس **حزب الدعوه در عراق**، بازگشت پیروزمند امام‌خمينی و تحولات مثبت ایران را تبریک گفت.^[۳۳]

تعیین دولت موقت

یکی از مهم‌ترین مباحث **شورای انقلاب** از نخستین روز **بازگشت امام‌خمينی**، تعیین نخست‌وزیر **دولت موقت** بود. این امر در جلسه ۱۴ بهمن با حضور امام‌خمينی محقق شد و با پیشنهاد اعضای شورا و موافقت ایشان، **مهدی بازرگان**، مأمور تشکیل دولت موقت گردید.^[۳۴] حکم نخست‌وزیری وی در ۱۵ بهمن، پس از تعیین کلیات آن از سوی امام‌خمينی، به دست مهدی بازرگان، **اکبر هاشمی رفسنجانی**، **مرتضی مطهری**، **محمد رضا مهدوی کنی**، **یدالله سجایی**، **سید احمد صدر حاج سیدجوادی** و **ابراهیم یزدی** تنظیم شد و به امضای امام‌خمينی رسید. هاشمی رفسنجانی در ۱۶/۱۱/۱۳۵۷، با حضور امام‌خمينی و بازرگان حکم نخست‌وزیری را برای انبوه خبرنگاران و شخصیت‌های داخلی و خارجی حاضر در مدرسه علوی خواند و ابراهیم یزدی آن را به زبان انگلیسی ترجمه کرد.^[۳۵]

امام‌خمينی در اين حکم تأکيد کرد که با تکیه بر حق شرعی (ببینید: [ولایت فقیه](#)) و قانونی، مهدی بازرگان را به سبب اعتقادی که به ایمان راسخ وی به [اسلام](#) دارد و سوابق مبارزاتی اسلامی و ملی وی، بدون در نظر گرفتن روابط حزبی و بستگی به گروه خاص، مأمور تشکیل دولت موقت می‌کند تا ترتیب اداره امور کشور، به‌ویژه انجام همه‌پرسی برای تغییر نظام سیاسی ایران، تشکیل مجلس مؤسسان برای تصویب قانون اساسی جدید و تشکیل مجلس نمایندگان ملت طبق قانون اساسی جدید را بدهد.^[۳۶] (ببینید: [مجلس خیرگان قانون اساسی](#))

پس از خواندن حکم نخست‌وزیری، بازرگان در سخنانی این مأموریت را از خطرترین و دشوارترین مأموریت‌های تاریخ ۷۲ساله [مشروطیت](#) دانست. همچنین در نخستین نشست مطبوعاتی خود در جایگاه نخست‌وزیر دولت موقت شرکت کرد و در پاسخ به پرسش دربارهٔ تهدیدهایی که برای بازداشت وی وجود دارد، گفت همواره آماده استقبال از خطر بوده است.^[۳۷]

امام‌خمينی در این نشست همچنین در سخنانی ضمن شرح آشفتگی اقتصادی، فرهنگی و سیاسی کشور، تعیین دولت موقت را به دلیل وجاهت ملی یا قانونی نداشتن دولت بختیار، و لزوم نجات ایران از این نابسامانی دانست که با پشتوانه خواست عمومی مردم - خواه از باب وکالت یا به عنوان رهبر - و نیز ولایت از طرف شارع مقدس، صورت گرفته است؛ بر همین اساس حکومت بازرگان و دولتش، صرف حکومت عادی (قانونی) نیست، بلکه حاکمیت شرعی است که همه باید پیروی کنند و مخالفت با آن، مخالفت با شرع و مستحق مجازات خواهد بود. با این حال، از مردم خواست نظر خود دربارهٔ موافقت یا مخالفت با دولت بازرگان و اساساً [حکومت اسلامی](#) را از طریق [مطبوعات](#) و [تظاهرات](#) اعلام کنند.^[۳۸] پس از مراسم معرفی نخست‌وزیر دولت موقت، هاشمی رفسنجانی نیز در مصاحبه با خبرنگاران تأکید کرد [مجازات اسلامی](#) مربوط به کسانی است که علیه خواست اکثریت مردم توطئه کنند. در آن صورت نه ملت چنین اجازه‌ای می‌دهد، نه رهبر ملت.^[۳۹] (ببینید: [دولت موقت](#))

در میان مراجع تقلید وقت، [سیدشهاب‌الدین مرعشی نجفی](#) با حمایت از دولت موقت، این انتصاب را به [مهدی بازرگان](#) تبریک گفت.^[۴۰] پیام [سیدمحمدرضا گلپایگانی](#) خطاب

به [امام‌خمنی](#) نیز که در آن حمایت [عموم ملت](#) به‌خصوص افراد ارتش از [انقلاب](#) را خواستار شده بود، در ۱۶ بهمن منتشر شد.^[۴۱] پس از تعیین نخست‌وزیر دولت موقت، برنامه‌ریزی برای تسلط مسالمت‌آمیز بر وزارتخانه‌ها، برگزاری راهپیمایی‌های گسترده در حمایت از نخست‌وزیر و تسلط بر همه امور کشور، از جمله فعالیت‌های مهم شورای انقلاب بود.^[۴۲] ([ببینید: شورای انقلاب اسلامی](#))

از صبح ۱۳۵۷/۱۱/۱۷ بازرگان با سکونت در [مدرسه علوی](#)، تحت حفاظت نیروهای انقلاب قرار گرفت و کار خود را آغاز کرد.^[۴۳] او موقتاً از رهبری «[نهضت آزادی ایران](#)» کناره‌گیری کرد. نهضت آزادی ایران هم در اعلامیه‌ای ضمن تأیید حق نصب و عزل برای امام‌خمنی به نیابت از معصوم(ع)، و طبق اصول والای اسلامی و شیعی، انتصاب انقلابی و تاریخ‌ساز بازرگان را به مردم تبریک گفت و تأکید امام‌خمنی بر دوری نخست‌وزیر از وابستگی حزبی را برخاسته از همان حق دانست و کناره‌گیری نخست‌وزیر از حزبش را نیز مصداق اطاعت از «أولی الأمر»^[۴۴] خواند و به بازرگان اطمینان داد نهایت تلاش خویش را در انجام وظایف مکتبی و تشکیلاتی نهضت آزادی ایران، به کار خواهند بست.^[۴۵] ([ببینید: دولت موقت و مهدی بازرگان](#))

حمایت مردم و وقایع منجر به پیروزی

موج اعتراض به دولت [بختیار](#) و حمایت از [دولت موقت](#)، سراسر کشور را فرا گرفت. نظامیان با راهپیمایی در شهرهای اصفهان، تهران، درود، قصرشیرین و [قم](#)، وفاداری و حمایت خویش از دولت انقلاب را ابراز کردند.^[۴۶] ([ببینید: بیعت همافران](#)) [امام‌خمنی](#) در دیدار با گروهی از نمایندگان مستعفی [مجلس شورای ملی](#) که در ۱۳۵۷/۱۱/۱۶ برگزار شد، با یادآوری خیرخواهی درباره [محمد رضا پهلوی](#) پیش از آغاز [نهضت اسلامی](#)،^[۴۷] غرور او را مانع شنیدن نصیحت و رسیدن به چنین عاقبتی دانست و از حاضران خواست تا بختیار را به بازگشت به سوی مردم نصیحت کنند. ایشان همچنین با هشدار به بختیار درباره واکنش تند [ملت](#) در مقابل وی، تأکید کرد در صورت استعفای دولت غیرقانونی بختیار و بازگشت ارتش به دامن ملت و آرامش کشور، مشکلات فرهنگی و اقتصادی به‌تدریج برطرف خواهد شد.^[۴۸] ایشان یک روز بعد در دیدار با

گروهی از کارکنان نیروی دریایی، ضمن اظهار تأسف از خدمات این نیروها به خاندان غارتگر پهلوی، از آنان خواست تا از این پس در خدمت مردم باشند و با مقابله با بقایای رژیم پهلوی، حتی با سرنیزه و مسلسل، حق مردم را بازپس گیرند.^[۴۹] لغو قرارداد تحویل تجهیزات آمریکایی به ارزش هفت میلیارد دلار به دست بختیار و خروج ایران از پیمان دفاعی سنتو به دست احمد میرفندرسکی وزیر خارجه نیز از وقایع ۱۶ بهمن بود.^[۵۰]

سید محمود طالقانی مقاومت بختیار را بی نتیجه و سبب خونریزی بیشتر دانست.^[۵۱] گروه‌های گوناگون، کارمندان اداره‌ها و بیش از یازده وزارتخانه (از جمله نخست‌وزیری و وزارت خارجه)، از ۱۳۵۷/۱۱/۱۷ به اعلام همبستگی با دولت موقت پرداختند. همان روز هواپیماهای جنگی نیروی هوایی به نشانه قدرت‌نمایی علیه حرکت انقلاب در آسمان تهران پرواز کردند. تظاهرات مردم در آبادان، اراک، اصفهان، ایلام، بندرعباس، بهبهان، تبریز، چالوس، زاهدان، شیراز، قزوین، گرگان، همدان، یزد و ۴۴ شهر دیگر، در حمایت از دولت موقت صورت گرفت. تظاهرات مردم به ویژه در تهران، در ۱۳۵۷/۱۱/۱۹ مهم‌ترین اعلام حمایت مردمی از دولت موقت بود که در آن، صدها هزار نفر، از نُه منطقه شهر به سوی میدان آزادی سرازیر شدند و در ضمن قطعنامه‌ای هفت‌ماده‌ای تأکید کردند تا محو کامل نظام استبدادی و استقرار جمهوری اسلامی، به مبارزه ادامه خواهند داد و از این پس قراردادها و موافقت‌نامه‌ها، تنها با تصویب دولت انقلاب مورد قبول خواهد بود.^[۵۲]

بختیار در جلسه مجلس شورای ملی (۱۷ بهمن)، پس از تصویب لایحه انحلال ساواک و خبر از محاکمه وزیران گذشته، اعلام کرد به منظور حفظ وحدت حاضر است با مخالفان مذاکره کند و تغییر و تبدیل در محدوده قانون را نیز می‌پذیرد.^[۵۳] وی همچنین دولت یازرگان را دولت سایه خواند و گفت در یک کشور دو دولت معنا ندارد.^[۵۴] جواد سعید (رئیس مجلس شورای ملی و عضو شورای سلطنت) که با مصلحت‌اندیشی قره‌باغی، از اعلام همبستگی با انقلاب منصرف شد، در این جلسه مجلس شورای ملی یازگشت امام خمینی به کشور را خوشامد گفته و اظهار امیدواری کرد تا کشور از طریق مذاکرات و مسالمت‌آمیز و پرهیز از هر گونه درگیری، از

بن بست خارج شود.^[۵۵] وی همچنین تلاش بی‌نتیجه‌ای کرد تا رأی عدم اعتماد به [بختیار](#) را عملی کند.^[۵۶]

در ۱۳۵۷/۱۱/۱۸ برخی از کارکنان اعتصابی رادیو و تلویزیون ملی ایران توانستند برای نخستین بار به وسیله فرستنده تلویزیونی محدود و گیرنده‌ای مداربسته، تصویر و سخنان [امام‌خمينی](#) را ضبط و بر روی کانال ده تلویزیون پخش کنند.^[۵۷] این شبکه که به «کانال ۱۰» یا «کانال انقلاب» معروف شد، در روزهای بعد نیز به سرعت تقویت شد و توسعه یافت و نقش مؤثری در اطلاع‌رسانی رویدادها بازی کرد. در طول مسیر راهپیمایی حمایت از [دولت موقت انقلاب](#)، از مردم درخواست می‌شد که آنتن تلویزیون‌های خانگی یا قابل حمل را روی کانال ده تنظیم کنند.^[۵۸]

هرچند حضور درجه‌داران و کارمندان نیروی زمینی و هوایی ارتش شاهنشاهی در تظاهرات حمایت از [بازرگان](#)، نظر خبرنگاران داخلی و خارجی را جلب کرده بود،^[۵۹] اما دیدار و رژه همافران در برابر امام‌خمينی در ۱۳۵۷/۱۱/۱۹، از مهم‌ترین رویدادهایی بود که رخنه عمیق میان صفوف نظامیان و تردید در سران ارتش ایجاد کرد. ([ببینید: بیعت همافران](#))

امام‌خمينی در سخنرانی‌های خود برای طبقات مختلف مردم، ضمن توضیح وابستگی [رژیم پهلوی](#) و لزوم [وحدت کلمه](#) ملت در مبارزه، این مقطع تاریخ را حساس‌ترین مقطع تاریخ در ایران ذکر کرد.^[۶۰] خروج جعفر شریف‌امامی از کشور در حالی که ممنوع الخروج بود^[۶۱] ([ببینید: جعفر شریف‌امامی](#)) و استعفای نخستین نماینده انجمن شهر تهران،^[۶۲] از دیگر وقایع نوزده بهمن بود. در حالی که تبریک‌های گروه‌ها و سازمان‌های مختلف به پشتیبانی از نخست‌وزیری [بازرگان](#) در روزنامه‌ها و اعلامیه‌های گوناگون منتشر می‌شد، گروهی با عنوان طرفداران قانون اساسی در هجدهم و بیستم بهمن، در حمایت از [بختیار](#) تظاهرات کردند.^[۶۳]

[مهدی بازرگان](#) در دانشگاه تهران در بیستم بهمن برنامه دولت خود را در اجتماع بیش از ده هزار تن ارائه کرد و مردم از آن حمایت کردند. وی وعده داد خیلی زود اعضای دولت را معرفی می‌کند. این مراسم از رادیو و تلویزیون نیز پخش شد.^[۶۴] از سوی دیگر، [امام‌خمينی](#) ضمن تشکر از

راهپیمایی گسترده مردم در حمایت از دولت مهدی بازرگان،^[۶۵] در پیامی جداگانه با تأکید بر نداشتن سخنگو، اظهار نظرهای افراد در نشریات را به خود آنان مربوط دانست.^[۶۶]

از سوی دیگر، حمله نیروهای نظامی به جوانان محافظ شهر گرگان در سحرگاه بیست بهمن، موجب شهادت شش نفر و مجروح شدن عده‌ای دیگر شد.^[۶۷] همچنین در تظاهرات و درگیری‌های ۲۱ بهمن در شهرهای مختلف ایران ده‌ها تن کشته و زخمی شدند.^[۶۸] در تهران درگیری پرسنل نیروی هوایی و افراد گارد شاهنشاهی در بامداد ۲۱ بهمن، به ورود مبارزان مسلح به داخل پادگان دوشان‌تپه و پس از آن حمله به کلانتری‌ها و اسلحه‌خانه‌ها منجر شد.^[۶۹] و فرمانداری نظامی تهران در اعلامیه روز ۲۱ بهمن، ساعت‌های منع عبور و مرور را افزایش داد و از ساعت ۱۶:۳۰ تا ۵ صبح را حکومت نظامی اعلام کرد.^[۷۰] با قوت گرفتن شایعه امکان کودتا، امام خمینی در پیامی حکومت نظامی را نیرنگ و خلاف شرع دانست و از مردم خواست با بی‌اعتنایی به آن، در خیابان‌ها بمانند.^[۷۱] (ببینید: حکومت نظامی)

اشغال پادگان‌ها به دست مردم و قدرت نداشتن ارتش در کنترل اوضاع، سرانجام موجب تشکیل جلسه ستاد ارتش و تصمیم‌گیری درباره وضعیت کشور شد.^[۷۲] نتیجه این جلسه، اعلام بی‌طرفی ارتش بود که طی اعلامیه‌ای در بخش خبری رادیو، ساعت ۱۴ روز ۲۲ بهمن به صورت رسمی و عمومی اعلام شد و این در واقع به معنای سقوط رژیم پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی بود.^[۷۳] (ببینید: بیست و دو بهمن)

بزرگداشت دهه فجر

نخستین بزرگداشت سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی در ایران که با جشن‌های پانزدهمین قرن هجرت رسول خدا(ص)، همزمان شده بود، با اجرای ستاد برگزاری جشن‌های هجرت و با نام هفته جشن‌ها، در ۱۵/۱۱/۱۳۵۸ / ۱۷ ربیع‌الاول ۱۴۰۰ ق با راهپیمایی میلیون‌ها تن در سراسر کشور آغاز شد.^[۷۴] این مراسم در تهران، بر مزار شهدای انقلاب در بهشت زهرا(س) و در کنار مزار سید محمود طالقانی با حضور صدها تن از مردم و مقامات، خبرنگاران و میهمانان داخلی و خارجی و با قرائت پیام امام خمینی توسط سید احمد خمینی و سخنرانی سید ابوالحسن

[بنی‌صدر](#) (رئیس‌جمهور) برگزار شد؛^[۷۵] چنان‌که پیش از آن در نخستین سالگرد [بازگشت امام‌خمينی به ایران](#)، صدها هزار تن در برابر [بیمارستان قلب تهران](#) که امام‌خمينی در آن بستری بود، راهپیمایی کردند.^[۷۶] دومین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی نیز به دلیل شرایط جنگی و هزینه زیاد برگزاری جشن‌های باشکوه، از یک هفته به سه روز از ۲۲ تا ۲۴ بهمن کاهش یافت^[۷۷] و [بنیاد شهید](#) آن را در سراسر کشور و با حضور خانواده‌های شهدا و [جانانزان](#) و میهمانان خارجی برگزار کرد.^[۷۸]

از بهمن ۱۳۶۰ و با ابتکار وزیر وقت ارشاد اسلامی، [عبدالمجید معادیخواه](#)، جشن‌های پیروزی انقلاب اسلامی، در ده روز برگزار شد و مسئولیت آن بر عهده «ستاد برگزاری مراسم دهه فجر» بود؛^[۷۹] با این توضیح که در سال‌های نخست پیروزی انقلاب و با نگاه تربیتی امام‌خمينی با برداشت از آیات قرآن،^[۸۰] روزهای پیروزی انقلاب، «[ایام‌الله](#)» نام گرفت؛ اما با پیشنهاد معادیخواه، برای نشان‌دادن اهمیت و عظمت این ده روز که طلوع پیروزی بر طاغوت بود، فاصله ورود امام‌خمينی به ایران تا سقوط رژیم پهلوی، با بهره‌گرفتن از قرآن کریم و [الْفَجْرِ وَ لَيَالٍ عَشْرٍ](#)؛^[۸۱] «دهه فجر انقلاب اسلامی ایران» نامیده شد. آنچه بر حسن قبول این پیشنهاد افزود، تعبیری مشهور و منسوب به امام‌خمينی است که «انقلاب ما، انفجار نور بود»؛ هرچند این جمله، در متن سخن ایشان نیست و برگرفته از سخن [یاسر عرفات](#) درباره انقلاب ایران است.^[۸۲]

هر سال [امام‌خمينی](#) به مناسبت ۲۲ بهمن پیامی را که در بردارنده مهم‌ترین مسائل [انقلاب](#) و مسئولیت‌های [نظام](#) و [مردم](#) بود، صادر کرده است که در مجموع شامل ده پیام می‌گردد. (ببینید: [بیست و دوم بهمن](#)) نیز در دهه فجر جشنواره‌های مختلف هنری، فرهنگی و ورزشی برگزار شده است؛ از جمله نخستین جشنواره تئاتر انقلاب اسلامی و جشنواره ورزشی بزرگداشت انقلاب اسلامی، از ۵ تا ۱۵ بهمن ۱۳۶۰ در کرمان برگزار شد؛^[۸۳] همچنین به پیشنهاد شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، در سال ۱۳۶۰، بانگ «الله اکبر» در شب پیروزی انقلاب اسلامی در سراسر کشور طنین‌انداز شد.^[۸۴] از سال ۱۳۶۱ جشن‌های پیروزی انقلاب اسلامی نوعاً با نام‌گذاری هر یک از این ده روز به نامی خاص تا به امروز برگزار می‌شود. در این سال برای نخستین بار هفته فیلم یا جشنواره ملی نمایش فیلم سینمایی نیز برگزار

شد [۸۵] و تا امروز، در رشته‌های فیلم، موسیقی و تئاتر به صورت ملی و بین‌المللی ادامه یافته است.